

pomstychtivosť túto žiadosť podávala, ale tá presvedčenosť nás to vysloviť ponúka, že odboj tak hrozný proti *veci jasne* a zreteľne spravdlivej, bez výstihu *spravdlivej* moci zostať nemôže, lež na *veliké pohoršenia* všetkým dobre zmýšľajúcim. Nech na vinníkov príde lebo *právo*, lebo najvyššia milosť — proti tomu *nič mať nemôžeme*, ale právnou spravdlivosti výstihu žiadať, je, myslíme, *občanská povinnosť*.

5. Židovský národ sa všeobecne, s málo výmienkami, priúčastnil strane odbojnej, a to všetkým možným úsilím, zjavne i tajne, slovom i skutkom. Žiadna trída ľudu nebola tak pánovite na to upriamená, ku hrozným činom rebelantov pridávať a komolit reči, chýry, premluvy, lže, hrozby a potupy, zvlášte na panujúcu najvyššiu rodinu a jej verne oddaných, jako ľudia židovskí. V šenkoch, krčmách, hostincoch, ktoré napospol na veľkú mravnú i fyzickú škodu a nesmírný úpadok nášho ľudu temer všetky židia majú v árendách — robili, agitovali za stranu kossuthovskú neustále. Z príčiny tejto tá bude naša žiadosť a prosba pred vládou Jeho Veličenstva, aby bližšie pomery občanské medzi Židmi a kresťanmi čím najskorej zákonne sa ustanovili, ale i tá žiadosť, aby Židom, vynímajúc vyňať sa majúcich, šenkárstvo a napospol árendátorstvo krčem a hostincov aspoň do času, na dakoľko rokov odňato bolo.

6. Z tej príčiny, že pomery gruntovných majetkov, jako v celej krajine, tak aj u nás v nevýslovnom zmatku a v ustavičnej nejistote mnohonásobným pravotám otvorené sa nachádzajú, potom, že majetníci jak urbárskych, tak aj kuriálskych gruntov mieru povinnovatosť svojich zreteľne vyloženú nemajú — lebo v ohľade tomto, od časov jozefinských v krajine našej temer nič sa do náležitého poriadku neuviedlo, ďalej z príčiny tej, ponevadž vieme, jako nekeré kuriálske grundy, aj také, čo pred tým urbárske boli, ale na kúrie behom času sa premenili, ťažkou robotou obremenené sú: z týchto príčin žiadame a prosíme, aby hneď zvláštna komisia mužov skúsených a spravdlivých na to ustanovená bola, ktorá by stav gruntovního majetku do čista privedla, a predbežne na tom základe pracovala, jednak žeby sa ulevilo, čo sa uleviť podľa zákonov má a môže, a jednak žeby sa gruntovné knižky na tomže základe sporiadané, všeobecne uviedli.

7. Žiadame a prosíme konečne komisiu, keráby urážky a škody, od strany odbojnej verným, jak obcám celým, tak jednotlivcom, jako na osobách, tak aj na majetku učinené, do povahy vzala a ku vynáhrade k možnému zadostiúčeniu zo statkov konfiškovaných Najvyššej vláde Jeho cis. kráľovského Veličenstva porúčala.

V Lipt. Sv. Mikuláši, dňa 6. sept. 1849.

Vašej Osvícenosti
ponížení slúžebníci a ctitelia, občania liptovskí.

25

„Úprimné slovo ku katolíckym Slovákom“ od dr. Andreja Radlinského.

Uverejnili Lichardove SN, roč. I, č. 30, 32 a 39 zo dňa 19., 26. októbra a 20. novembra 1849. Niektoré časti čisto náboženského charakteru sme vynechali.

Radlinský dôvodí, že slovenské národné pohyby nie sú len pohybmi, ktorých pôvodcami sú len slovenskí evanjelici. Bráni slovenskú reč a národnosť. Slovenskí

katolíci majú tiež svoju národnosť. Nepriatelia Slovákov chcú vynútiť boj medzi slovenskými katolíckymi a evanjelikmi, aby rozdvajili Slovákov. Slovenskí evanjelici sú rovnako postihnutí maďarizáciou ako katolíci v dôsledku ústupu latinčiny z verejného života. Radlinský poukazuje na nevýhody maďarčiny pri úradovaní na Slovensku. Slovenským katolíkom robia Maďari práve tak krivdy ako slovenským evanjelikom. V slovenskom národnom hnutí uplatnilo sa viacero významných katolíckych národných pracovníkov, o ktorých sa menovite zmieňuje.

I.

Na prvý pohľad nápis tohoto článku možno, že pokole nektekým oči, nazdávajúcim sa, že Noviny naše politické stali sa odrazu cirkevnými, a to katolíckymi, keď len Vás katolíkov osobitne oslovujem.

Ale není tomu tak.

Potreba času, predsudky proti terajšiemu národnému pohybovaniu u ľudu katolíckeho kroz nektekých maďarónov i trůnu i národu svojemu slovenskému neverných vzbudené, žiadosť mnohých vážnych za národ náš slovenský dobre zaujatých katolíckych mužov, a moje prítomné stanovisko v pomere k mojemu kňazskému povolaniu ma núti k tomu, abych, ačpráve súc spoluskladateľom týchto slovenských novín, predca čo katolícky kňaz, na základe dôvery a lásky pred Vás, bratia katolíci, predstúpil a niekoľko úprimných slov k lepšiemu Vašemu poučeniu o terajších našich národno-slovenských pohyboch k Vám prehovoril. Úfam, že tyto moje slová nebudú hlas volajúciho na púšti.

Drahí bratia katolíci! hovoria Vám nekteří nepriatelia krvi Vašej, nekteří maďarskí pochlebári, kterým sa to nijak do kotrby zmesiti nechce, aby i Slovák zároveň Maďaroví práva národnosti svojej požíval, hovoria Vám, že terajšie pohyby Slovákov nie sú národné, ale náboženské, a to, že luteránske, které vraj dnes, zítra k náboženskej vojne privedú, že katolíck nemá žiadnej národnosti mať, lež že nadovšetky národnosti povznesený má sa jedine o večné potreby ducha ľudského starať, a že každý katolíck, či je to svetský, či kňaz, který za reč a národnosť slovenskú zaujíma, není dobrý katolíck, ale že sa k luteránčine chýli, atď. Toto Vám hovoria, aby Vám vlastnú krv, reč a národnosť slovenskú zhnusili a Vás k maďarčine získali, aby Vás proti našim bratom evanjelikom, ano i proti samým Vaším duchovným pastýrom pobúrili, nedůveru k nim vo Vás vzbudili, a tak trenia, rozhorčenosť a nenávisť, z ktorej by dnes zítra náboženská vojna vypuknúť mohla, a v ktorej by oni v mútnom loviť mohli, mezi Vami a bratry evanjelikmi, zakorenili.

Jakú váhu a cenu majú tyto a podobné hlaholy, v krátkosti dokážem, a to na základe jak prirodzeného práva, tak náboženského ohľedu.

Hovoria nepriatelia našej slovenskej reči, že *terajšie pohyby Slovákov sú z čista luteránske* atď. Hovoriac to, luhajú oni hanobne.

A síce:

Cit národný, alebo národnosť, kterýžto jako duša sa rečou, jakoby telom vyjavuje, je *jeden z najsvätejších citov z neba do srdca ľudského vliaty*; je on zvláštny dar boží, je on lůžba svatá po rodine, domovine a vlasti svojej, je on *obluba* vo všetkom, čo sa milej otčiny týka a čo jej ku sláve a chvále slúži, a *zármutok* vo všetkom, čo ju zneuctieva a do záhuby vedie; je on *láska ku rodisku, láska k reči*, v ktorej sa nám v nemluvniateve jazyk rozviazal, v ktorej sme najsamýprv od matky Boha poznávať

a k nemu sa modliť naučili, je on láska k *spolurodákom* našim, s ktorými sme sa v jednom kraji narodili; s nimi od slovenských matiek mlékom chovaní a pestovaní boli, s ktorými nás strasti a slasti, starosti a radosti, nádeje a nebezpečenstva viažu v jednu veľkú rodinu a obec, ktorá sa *vlastou* alebo *otčinou* menuje.

Cit tento národnosti bol od počiatku človečenstvu súveký, jakožto jemu prirodzený, a jako taký bol prameňom najšlechetnejších účinkov vlasteneckých, a to síce už i u samých pohanov, Rékov a Rimanov, medzi ktorými, jako na pr. Aristid, Epaminondas, Perikles, Regulus, M. Scaevola, Curcius, Cato, Scipio¹ atď., čokoľvek pre oslavu národa svojeho podnikli, podnikli to z čistého citu národnosti.

Už teda, keď je národnosť ten najsvätejší cit z neba do srdca ľudského vliaty, životným príkladom, mnohých staro i novozákonných pobožných mužov, zvlášte Ježiša Krista a jeho apoštola sv. Pavla, horlivých každého veku a národa katolíkov ovlažovaný a zvelebovaný, už keď sa jiné katolícké národy týmto citom preniknuté v najnovějších časoch k národnosti svojej hlásajú, a jej práva si vydobývajú, a to bez újmy svojej katolíckej viery, už keď i sami Maďari, dosavadní utlačovatelia národnosti našej slovenskej, z veľa kalvíni reč svoju maďarskú si tak vážili, že v národnej svojej pýche ju druhým národom a najmä nám Slovákom na najväčšú újmu a zkázu týchto a našej reči násilím vtiskali: či my, drahí bratia katolíci, nemáme si zároveň týmto národnosť a reč našu slovenskú *vážiť, hájiť, vzdelávať, za ňu sa nehanbiť*, najmä už teraz, keď nám spravodlivá vláda rakúska rovnaké práva národnosti udeliť a tak zpod jarma maďarského nás vyslobodiť ráčila, nedbajúc na všetky ničomné posudzovania, podozrievania a osočovania od tých, ktorí z nenávisťi naproti nám Slovákom balamutiac, že terajšie pohyby Slovákov nie sú národné, ale luteránske, sami ani jedného ani druhého náboženstva nemajú, ale sú alebo *pohani* podľa slov a skutkov svojich, alebo *neznabohovia*.

Či teda to pripustíte, žeby ste vy len sami boli zbavení svätého citu národnosti, a len naši spolubratia evanjelici by ním obdarovaní boli od Boha? žeby ste len vy váš cit národný zatajili, alebo ho jako otroci maďarskej národnosti podriaďiť a obetovať mali? Nie! to by bola podlosť, samovražda, áno hanba pre naše sv. náboženstvo, ktoré sväté city šetrí a taký je aj cit národný. A tak poznávate, drahí bratia katolíci, z povahy národného citu, jakú cenu a váhu má tá námitka, „že *pohyby Slovákov nie sú národné, ale náboženské, a to, že luteránské*“.

II.

Poznali ste v prvom mojom prostosrdečnom liste, z povahy národného citu, príkladom nektých svätých staro i novozákonných mužov, ano i samého Krista Spasiteľa nášeho potvrdenej, jak ošemetná a bludná je tá maďarónska námitka, že *pohyby Slovákov nie sú národné, ale náboženské, a to že vraj luteránske*, a naučili ste sa podľa povahy tejto národnosti Vašu slovenskú, a tak aj reč Vašu, ktorá je tamentej podstata a duša, milovať, vážiť a šetriť.

Poznávajúte dnes zase zo *stanoviska náboženského* ošemetnosť a nerozumnosť jak tamentej, tak zvlášte tejto námítke: „že *katolík nemá žiadnej národnosti mať, lež že nadovšetky národnosti povznesený má sa jedině o večné potreby ducha ľudského starať*“.

Už, či toto hutoria *pobožnúškári, náboženski streštenci*, ktorí každý národný vplyv z katolíckeho náboženstva vylúčiť, a tak z človeka len suchého nemého ducha urobiť chcejú,

¹ Chýrne grécke a rímske osobnosti z oblasti politiky a umenia.

či *neznabohovia, maďarónski zúfanci*, ktorí sa náboženstva jakoby britvy v pomíňaní sa jejich maďarského samopanstva chytajú, skrze to ukazujú, že veru rozum jejich není na svojom mieste, lebo tým oni chcjú cieľ bez prostriedkov.

Prostriedok k cieľu človeka je prostreďčne reč a národnosť. A síce:

Cieľ človekovi od Boha vytknutý nekončí sa hranicami sveta tohoto, lež sahá až hen ponad svety do večnosti. Človek je k večnému blahoslavenstvu stvorený.

K dosáhnutiu tohoto tak vznešeného cieľu prostriedok je viera, náboženstvo, k tomu ale vedúca cesta národnosť, ktorá sa rečou javí.

III.

Ja to dobre viem, drahí bratia katolíci, že tyto moje listy najdu nekteřých odporníkov. a to jak nižšie tak vyššie postavených, i svetských i kňazov, ktorí svojou, krásným plášťom lásky ukrytou nenávisťou proti nám Slovákom rozhorčení, nemohúce zabudnúť na poveterné zámky slávy maďarskej, usilovať sa neprestanú svojím advokátorským podvodom podvracať pravdu tohoto mojeho pojednávania, neprestanú Noviny tyto, jako dosavád, tak i napozatým z komunizma, buričstva, luteránčiny a pán Boh vie ještě z čoho obviňovať, Vás čo katolíkov proti bratom Vaším evanjelikom podpalovať a skrze to jiskru k náboženskej vojne vo Vás kriesiť, nie pre jinšie, len aby nás Slovákov jak katolíkov, tak evanjelikov, prichádzajúcich k národnému povedomiu a k užítaniu práv národnosti, nám od Jeho c. kr. Veličentva udelených rozdvojili, odporne zmýšľania či v národnom či v občanskom ohlede u nás spôsobili, a tak mezi rozdvojených svojím maďarským samopanstvom zakročiť a nás do predešlého jarma svojeho zapriahnuť mohli.

A preto. chcjúc Vás, drahí bratia katolíci, proti týmto, ktorí sa síce na oko priateľmi Vašimi ukazujú, ale veru, jako to z jejich činov poznať, sú vskutku nepriatelja vašej krvi, vyvarovať, lásku k národu vašemu vo vás rozpáliť a znášnosť občanskú mezi Vami a evanjeliky upevniť, dokážem vám v dnešnom liste zo stanoviska tých krívd, které sa národu našemu dotúskaním maďarčiny robili, jak nepravá je tá námielka, že *vraj pohyby Slovákov nie sú národné, ale náboženské, a to že vraj luteránske.*“

Jak dlúho reč latinská na krajinských snemoch, stoličných sboroch, v školách. v úradoch, rozličné národy Uhorska v jeden celok, bez urazenia jednej lebo druhej národnosti spojovala, nebolo počť o žiadnej krívde, prenasledovaní, násilníctve, které by jeden národ nad druhým, ohledom samej národnosti, bol sprevozovoval, než všetcí učení jednou rečou latinskou vo verejnom živote rovnako súc oprávnení, rovnaké práva národnosti a reči svojej v súkromnosti bez újmy druhého slobodne poživali.

Jaknáhle ale Maďari národnou pýchou a vládobnosťou púdení, začali s vylučovaním reči učení latinskej, reč svoju maďarskú do verejného života cestou krajinských snemov, zákonov, škól a sebevolným násilím uvázať, pomínuvše a opovrhnuvše všetky spravedlivé nároky a práva jiných, Uhorsko vo veľšom počte obývajúcich národov a menovite národa našeho slovenského; odtedy začali sa krívdy páchať, násilentva a prenasledovania i nad celým národom slovenským vübec, i nad jednotlivci jeho zvlášte provozovať.

Krívdy tyto boli tisícásobné, kterých spomenutia raní srdce každého, národu svojemu verného Slováka, a preto jich tu obširne opakovať nechcem.

Krívdy tyto rovnako sa týkali jako katolíkov, tak evanjelikov na Slovensku, a to nie menej tamých jako týchto, bo nie len evanjelici, ale i katolíci svatým citom národným od Boha sú obdarovaní, národnosť jakožto spôsob poznávania Boha a jeho sv. vôle

potrebujú a k láske kresťanskej zákonom božským vedení bývajú. Ano, krivdy tyto sa ešte väčšmi týkali katolíkov, jako evanjelikov ohľadom väčšiny počtu jejích.

A preto nielen evanjelici, ale aj katolíci mali príčinu proti krivdám týmto zákonnou cestou vystupovať a k terajším národným pohybom sa pripojovali.

Podľa zákona každý Slovák Uhorska bol vytvorený z verejných úradov, ktorý maďarsky nevedel, či k tomu mal spôsob, lebo nie. Krivda táto, jakožto hojná studnica odrodilosti mnohých synov matky Slávie, nie len samých evanjelikov, ale veru i katolíkov svojemu národu slovenskému verných ohromne porážala, bo nie len tamtí, ale i títo, jak sa len nechceli národu svojemu spreneveriť, vytvorení boli z úradov a služieb, i všetkých s týmto spojených prospěchov občanských.

Podľa zákona musel každý prosby a žádosti svoje vrchnosti jedine v maďarskej reči prednášať. Který teda nevedel maďarsky, prinútený bol, jakokolvek chudobný, vyhledat si, čo hned na piatej dedine človeka, kterýby mu to po maďarsky zložil, tomuto potom musel dobre zaplatiť, bez toho, žeby bol vedel, či je ozaj všetko tak, jako žádal, na papier položenó. Dostal-li na to odpověď od vrchnosti, tá bola zároveň maďarská, zase musel hledat takého, kterýby mu ju prelumačil, aj za to musel platiť, a predca ešte nevedel, či je to verne preloženo. Pravotil-li sa, nevedel nič o behu pravoty svojej, ačpráve pravotára dobre platiť musel, bo celá pravota po maďarsky sa viedla. Ťarchy, krivdy tyto znášali Slováci nielen evanjelici, ale i katolíci, najmä ľud obecný. A preto jako tamtí mali dostatočnú príčinu zákonnou cestou proti tejto urážke práva prirodzeného a národného vystúpiť a k terajším pohybom slovenským sa pripojiť. Alebo snáď len evanjelici boli prinútení maďarské prosby podávať a maďarské odpovědi prijímať, katolíci ale nie? žeby sa mohlo povedať, že sú to pohyby luteránske?

Podľa zákona maďarského na všetky obce nie len maďarské, ale aj slovenské, posielali sa od vrchnosti všetky rozkazy, obežné listy atď., v reči maďarskej. A preto proti tejto urážke prirodzeného a národného práva zákonnou cestou vystupovať príčinu mali nie len evanjelici, ale aj katolíci, lebo sa to obidvoch rovnako týkala. Alebo snáď sa len na tamtých obce maďarsky písavalo, na týchto obce ale po slovensky? Alebo maďarské rozkazy len tamtých viazali, týchto ale nie?

Slovenskí rodičia, jak chceli deti svoje do stavu priviesť, museli jich dať v reči maďarskej vyučiť a k tomu cieľu na maďarské strany posielat, čo veru s mnohými výlohami spojenó bolo. A preto proti tejto ľarche zákonnou cestou vystupovať a reč slovenskú do škôl nižších i vyšších na Slovensku žádat, príčinu mali nielen evanjelici, ale aj katolícki rodičia, lebo tamtá krivda obidvoch sa rovnako týkala. Alebo snáď len tamtých synkovia, chcejúci do stavu prísť, maďarsky sa učiť museli, týchto ale nie? alebo snáď len títo mali k tomu prostriedky, ústavy atď., tamtí ale nie?

Nekterí zaslepení maďarskí horlivci nie len že do dedinských škôl, ale aj do kostolov čisto slovenských, mesto slovenskej reči uvázali maďarskú. A preto proti tejto urážke náboženského citu zákonnou cestou vystupovať a v terajších slovenských pohyboch podiel brať príčinu mali nielen evanjelici, ale veru aj katolíci, lebo sa nielen tamtým sem i tam v kostoloch maďarskou rečou násilia robilo, ale aj týmto, jako na pr. v Bátorovciach v hontianskej stolici ešte pred pol rokom skrze tamojšného katol. farára Sz.,² nedávno s rebelanti uprchlého, a inde. Alebo snáď len slovenskí katolíci majú dar reči, jako apoštolovia, takže im mohlo byť všetko jedno, či v materinskej slovenskej, či v cuzej maďarskej reči slovo božie slyšať, chvály Bohu prospěvovať, modliť, spovedať sa atď.

² Ide o bátorovského katolíckeho farára Szakmáryho.

Potupné mená, ktoré sa od prepjatých Maďarov Slovákom nadávali, nielen na evanjelikov padali, ale i na katolíkov. A preto nie len tamtí, ale i títo mali príčinu zákonnou cestou vystupovať proti tejto urážke národného citu a k terajším pohybom slovenským sa pripojuvať. Alebo snáď len títo jako Slováci boli u nich vo vážnosti, tamtí ale nie?

I kdože ozaj bol a je na čele týchto pohybov národných? budete sa ma pýtať, drahí bratia katolíci. A snáď len samí evanjelici, Kollár, Hurban, Štúr, Hodža, Lichard, Kuzmány atď., jako vám to slavožrúti hovoria, a nie aj katolíci? alebo jak aj títo, teda len zlí katolíci?

Nechcem do minulosti ďaleko zakročiť. Najbližší predchodcovia terajších pohybov slovenských, jako tiež aj týmto pohybom súveki mužovia, boli a sú veľkým dielom horliví katolícki kňazi, ktorí vedeli a vedia spojiť a zmeriť pole národnie s cirkevným, ktorí boli a sú i zrkadlom lásky a vernosti k národu svojemu, i príkladom života kňazského, a na obidvoch týchto obzoroch jako jasné hviezdy sa ligocú.

Napr. Bernolák, Fándly, Bajza, Hollý, Kubáni, Knapp,³ atď. farári, Palkovič, Kováč⁴ atď. kanonici; Rudnay kardinál a primas uhorský, Derčík, Miškolci atď. biskupi,⁵ Gazda, Šimko⁶ atď. kňazi z rádu sv. Františka; grófi Illésházovci,⁷ horliví katolíci atď. ktorí beh života svojeho už slávne skončili.

Mezi živými vynikajú hlavne: Rešetka, Červen, Kozáček, Závodník, Kranz, Schm, Pantoček, Palárik, Caban, Štastný, Krajňanský, Záhorský, Šoltisovci, Dobranský, Mikulka,⁸ vel. rád. sv. Františka atď. Všetci to v nižších i vyšších hodnostach cirkevných postavení kňazi, čo oslava národa, čo ozdoba cirkve katolíckej. Okrem týchto aj mnohí

³ A. Bernolák (1762—1813), kat. farár, zakladateľ spisovnej slovenčiny, tzv. bernoláčtiny; Juraj Fándly (1750—1811), kat. farár v Naháči, význačný bernolákovec, osvietený spisovateľ a hospodársky pracovník; Jozef Ignác Bajza (1755—1836), kat. kňaz, kanonik a spisovateľ školy bernolákovskej; Jozef Kubáni (1770—1830), kat. kňaz a spisovateľ; Anton Knapp (1786 až 1848), kat. farár.

⁴ Jur Palkovič (1763—1835), kat. kňaz a kanonik, prekladateľ biblie a vydavateľ Bernolákovho *Slowára*; Ján Kováč (1819—1883), kat. kňaz a cirkevný spisovateľ.

⁵ Alexander Rudnay (1760—1831), kardinál a ostrihomský arcibiskup, podporovateľ slovenských národných snáh; Ján Derčík (1785—1842), tit. biskup a tajný radca, slovenský orientalista; Martin Miškolezi (nar. 1791—?), tit. biskup knínsky a ostrihomský kanonik.

⁶ Anton Vojtech Gazda (1741—1817), slovenský františkán a cirkevný spisovateľ; Vojtech Šimko (1759—1827), slovenský františkán a cirkevný spisovateľ.

⁷ Bola to pôvodne evanjelická, neskoršie katolizovaná šľachtická rodina s veľkými pozemkovými majetkami v Trenčianskej. Štefan Illésházy horlil v prvej polovici 19. stor. za zrušenie poddanstva.

⁸ Michal Rešetka (1794—1854), kat. kňaz a kultúrny mecenáš, ktorý zanechal cennú knižnicu Matici slovenskej; Tomáš Červen (1793—1876), kat. kňaz a kanonik, pokladník Matice slovenskej; Jozef Kozáček (1807—1877), kat. kňaz a kanonik, po smrti Št. Moyzesa predseda Matice slovenskej. Za Bachovej éry bol škôldozorcom; Štefan Závodník (1813—1885), kat. kňaz a národný dejateľ, ktorý sa stal známy bojom proti alkoholizmu a zakladaním spolkov miernosti; Alojz Kranz (zomr. 1860), kat. kňaz, prepoš a ostrihomský kanonik; Jozef Pantoček (1804—1884), kat. kňaz, bratislavský farár a kanonik; Ján Palárik (1822—1870), kat. kňaz, politik, spisovateľ a novinár, jeden zo zakladateľov tzv. Novej školy; Andrej Caban (1813 až 1860), kat. kňaz, pedagogický a cirkevný spisovateľ; Jozef Štastný (1813—1889), kat. kňaz a mecenáš; Štefan Záhorský (1817—1863), kat. kňaz; Alojz Šoltis (1816—1836), kat. kňaz, profesor a cirkevný spisovateľ.

svetskí: Hanrich, Hlaváč, dúverníci vlády i národa slovenského. Androvich⁹ atď., všetci to i horliví Slováci i dobrí katolíci. Pridlúhy by bol list mŕj, drahí bratia katolíci, keďbych Vám chcel aspoň povrchno spomenúť najprednejších mužov katolíckych, jak duchovných, tak svetských, za reč a národnosť našu celým telom i duchom zaujatých, ktorí sa už zčastky pomínuli a zčastky ešte žijú.

Ale dost je tomu už k dokázaniu toho, že pohyby terajšie Slovákov nie sú zhola luteranské, ale národné, týkajúce sa rovnako i katolíkov i evanjelikov, v ktorých na základě nepodvratnosti k zákonitému panovníkovi jako títo tak i tamtí rovný podiel brali, cítivše predtým rovnako krivdy hore spomenuté.

Už keď krivdy tyto boli jak evanjelikom, tak i katolíkom spoločné, a ponevác jim už Jeho Veličenstvo cisár a kráľ František Jozef I. konec urobiť ráčil, udeliv nám to isté právo reči a národnosti,¹⁰ které jiným národom, či len sami evanjelíci majú sa radovať tomu? či len oni sami majú byť zato povďační a tým vernejší Jeho cis. kr. Veličenstvu, a nie zároveň jim aj my katolíci?

Budme, drahí bratia katolíci! i napozatým verní Jeho c. kr. Veličenstvu, a to jak podľa pravidiel našeho sv. náboženstva, tak též z vďačnosti za udelené nám práva reči a národnosti našej slovenskej. Ale pritom zостаňme též národu našemu verní.

Žíme pritom, drahí bratia katolíci! v svornosti, láske, znášanlivosti a pokoji s našimi braty evanjelíky, jakožto spoluobčany jednej a tej jistej vlasti, jakožto spolupoddanými jedného a toho jistého zákonitého panovníka. Skrže to naše sv. náboženstvo žiadnej újmy neutrpí, ale tým viac skrže to velikú jeho cenu skutkom dosvedčíme.

Odvracajme od seba všetko to, čoby mezi nimi a námi pokoj k provedeniu nového zriadenia v krajine potrebný rušil a vynaložme všetko to, čoby ho udržať mohlo. Tým dokážeme, že sme hodní práv nám spravедливou vládou udelených.

Mezitým žehnajúc všetkým blahonosným národným podujatiam Vašim, zostávam.
Vo Viedni, dňa 20. nov. 1849.

Váš brat v Kristu najponíženejší, Dr. O. Radlinský, v. r.,
kat. kňaz a spoluredaktor Slovenských novín.

26

Dobrozdanie Jána Kollára viedenskej vláde vo veci úpravy pomerov na Slovensku po potlačení maďarskej revolúcie.

Kollárov nemecký elaborát uverejnil J. Karásek, Kollárova dobrozdání a nástin životopisný z r. 1849, Praha 1903, str. 30—36. My uverejňujeme z nemeckého originálu v slovenskom preklade len III. časť, pokiaľ ide o riešenie vyučovacej reči v čisto slovenských a miešaných

⁹ Alexander Androvich, slovenský sudca pri trenčianskej sedrii; František Hanrich (? až 1889), slovenský právnik, pôvodne právny zástupca, po roku 1849 hlavný prokurátor pri súdnej tabuli bratislavskej, neskôr sudca pri najvyššom rišskom súde vo Viedni. Bol autorom obširneho elaborátu o riešení slovenskej otázky roku 1849. Spolupracoval s vodcami slovenského národného hnutia; Ján Hlaváč, slovenský právnik, ktorý sa stal podobne ako Hanrich po roku 1849 hlavným prokurátorom v Prešove.

¹⁰ Myslí sa na príslušné ustanovenie tzv. marcovej oktrojovanej ústavy.